

Господарське право

УДК 346.5:336.226.1

DOI [https://doi.org/ 10.5281/zenodo.15181701](https://doi.org/10.5281/zenodo.15181701)

**Господарсько-правові засоби детінізації економіки та державний контроль
за фінансовими операціями, як механізм протидії тіньовому сектору**

Озюменко Євген Юрійович

адвокат, аспірант денної форми навчання,
відділ господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки,

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»,

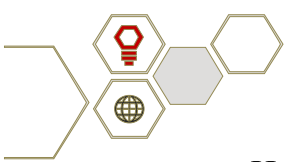
01032, Україна, м. Київ, бульв. Тараса Шевченка, буд. 60,

E-mail: sovetsnik2008s@gmail.com,

<https://orcid.org/0009-0008-5122-9207>

Прийнято: 19.03.2025 | Опубліковано: 29.03.2025

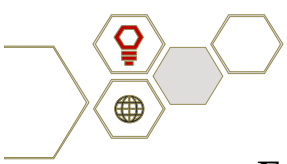
***Анотація.** Сучасні умови розвитку економіки безпосередньо пов'язані із питаннями детінізації господарської діяльності, забезпеченням прозорості фінансових потоків, зміцненням державних фінансів та підвищення рівня конкурентоспроможності бізнесу. Одним із ключових механізмів протидії тіньовому сектору є застосування господарсько-правових засобів, які сприяють детінізації економіки, забезпечуючи вдосконалення нормативно-правової бази, розширюють інструментарій державного контролю та сприяють притягненню до відповідальності суб'єктів господарювання за порушення правил ведення бізнесу.*

Наразі в суспільстві шляхів детінізації економіки чимало, однак всі вони залежать від якості державного контролю за фінансовими операціями. Вектор державного регулювання детінізації економіки залежить від посилення фінансового моніторингу, запровадження сучасних цифрових технологій у сфері податкового адміністрування, автоматизації обліку та аналізу фінансових потоків. Окреслені заходи сприяють зниженню рівня ухилення від оподаткування, запобіганню відмиванню коштів та створенню сприятливих умов для ведення прозорого бізнесу.

Боротьба з детінізацією економіки має вестися як на вітчизняному, так і на міжнародному рівнях. Міжнародна співпраця у сфері фінансового контролю допомагає ефективніше протидіяти незаконним схемам ухилення від оподаткування, здійснення інших фінансових злочинів. Вдосконалення механізмів державного контролю забезпечить не лише застосування жорсткіших санкцій але й стимулюватиме добровільному виходу бізнесу із тіні. Окрема увага приділяється ролі державних органів, які сприяють забезпеченню прозорості фінансових потоків та запобіганню фінансових злочинів. В підсумку автори пропонують шляхи вдосконалення механізмів детінізації, зокрема через впровадження цифрових технологій, автоматизацію фінансового контролю, посилення відповідальності за порушення законодавства, а також розширення співробітництва у сфері обміну досягненнями у захисті фінансових потоків.

Ключові слова: *детінізація економіки, державний контроль, тіньовий сектор, господарська діяльність, фінансові операції, цифрові технології, бізнес, міжнародна співпраця.*

Economic and legal means of economy detinization and state control over financial transactions as a mechanism for combating the shadow sector

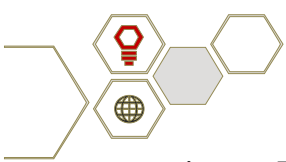
Oziumenko Yevhen

Lawyer, Postgraduate Student, Department of Economic and Legal Studies
of Economic Security Problems,
State Institution "V.K. Mamutov Institute of Economic and Legal Studies of
the National Academy of Sciences of Ukraine,"
01032, Ukraine, Kyiv, Blvd. Taras Shevchenko, 60,
e-mail: sovetsnik2008s@gmail.com,
<https://orcid.org/0009-0008-5122-9207>

Abstract. *The current conditions for economic development are directly related to the issues of de-shadowing economic activity, ensuring the transparency of financial flows, strengthening public finances and increasing the level of business competitiveness. One of the key mechanisms for combating the shadow sector is the use of economic and legal means that contribute to the de-shadowing of the economy, ensuring the improvement of the regulatory framework, expanding the tools of state control and facilitating the holding of business entities accountable for violating the rules of doing business.*

Currently, there are many ways to de-shadow the economy in society, but they all depend on the quality of state control over financial transactions. The vector of state regulation of de-shadowing the economy depends on strengthening financial monitoring, the introduction of modern digital technologies in the field of tax administration, automation of accounting and analysis of financial flows. The outlined measures contribute to reducing the level of tax evasion, preventing money laundering and creating favorable conditions for conducting transparent business.

The fight against the shadow economy should be conducted both at the domestic and international levels. International cooperation in the field of financial control helps to more effectively counteract illegal tax evasion schemes and other financial

crimes. Improving state control mechanisms will ensure not only the application of tougher sanctions but also stimulate the voluntary exit of business from the shadows. Special attention is paid to the role of state bodies that contribute to ensuring the transparency of financial flows and preventing financial crimes. As a result, the authors suggest ways to improve the mechanisms of shadowing, in particular through the introduction of digital technologies, automation of financial control, increased responsibility for violations of the law, as well as expanding cooperation in the field of exchanging achievements in protecting financial flows.

Keywords: *shadowing of the economy, state control, shadow sector, economic activity, financial transactions, digital technologies, business, international cooperation.*

Постановка проблеми. Детінізація економіки це один із ключових завдань державної політики, оскільки тіньовий сектор завдає значних збитків державному бюджету, формує конкурентне середовище та сприяє розвитку корупції. Величезна кількість заходів зі сторони держави та рівень тіньової економіки зумовлені недосконалістю господарсько-правових механізмів, які беруть участь у розвитку держави. Ефективний державний контроль за фінансовими операціями є інструментом запобігання ухилення від сплати податків, відмивання коштів та інших незаконних фінансових схем. Разом з тим, дієві методи контролю потребують адаптації до сучасних викликів, в тому числі й цифровізації економіки, зростання криптовалютного ринку. Враховуючи ці та багато інших аспекти, дослідження господарсько-правових засобів детінізації економіки та механізмів державного контролю за фінансовими операціями є вкрай актуальним питанням в сучасних умовах розвитку суспільства. Його ефективність сприяє розробці правових інструментів, які впливають на дослідження рівня тіньового сектора та забезпечення протидії детінізації економіки.

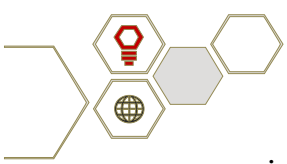
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання господарсько-правових засобів детінізації економіки та державного контролю

займалося чимало вітчизняних науковців. Серед них необхідно виокремити праці Є. Ю. Озюменка [1], [12], який досліджував правове забезпечення детінізації економіки та основні аспекти господарсько-правових засобів детінізації економіки на основі концепції та прикладів. Інший автор С. С. Задворних [11] досліджував фінансову політику держави в забезпеченні детінізації економіки. Науковець І. В. Тютюнник [2] опрацьовував питання детінізації національної економіки на основі управління податковими розривами. Група дослідників Н. В. Павленко, С. М. Виганяйло та Н. М. Пилипенко [3] у спільному дослідженні звертають увагу на детінізацію економіки як чинник економічного зростання. Однак, незважаючи на дослідження питання залишається відкритим і потребує додаткового опрацювання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вітчизняному науковому просторі є чимало досліджень, присвячених проблематиці детінізації економіки. Разом з тим залишається низка невирішених питань які стосуються господарсько-правових засобів детінізації економіки та державного контролю за фінансовими операціями. Сучасні механізми часто є неефективними через корупційні ризики, законодавчу недосконалість та відсутність чіткої координації між державними органами. Важливо приділити увагу вдосконаленню взаємодії між державними і приватними структурами, а також впровадити цифрові технології, які б сприяли підвищенню прозорості та збільшенню фінансових потоків в державу, а не в тіньовий сектор. Подальше дослідження виокремлених проблем допоможе оптимізувати правове регулювання, а також покращити ведення фінансового моніторингу та забезпечить ефективність антикорупційних заходів. Цей крок сприятиме економічній стабільності, зменшенню розвитку тіньового сектору й позитивно вплине на інвестиційний клімат України.

Мета (постановка завдання) дослідження полягає в комплексному і всебічному висвітленні питання господарсько-правових засобів детінізації

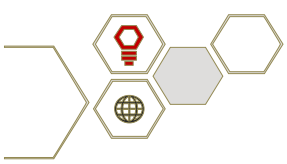

економіки та державного контролю за фінансовими операціями, як механізму протидії тіньовому сектору.

Виклад основного матеріалу. Тіньова економіка в будь-якій країні створює серйозні проблеми, які потребують швидких та дієвих рішень. Детінізація економіки спрямована на впровадження сучасних технологій, удосконалення нормативно-правової бази, боротьбу з нелегальною та напівлегальною господарською діяльністю, що спричиняє значні втрати для державного бюджету, сприяє конкуренції та уповільнює економічний розвиток. Зважаючи на це, правове регулювання процесів детінізації має не аби яке значення, зважаючи на масштабність завданої шкоди економічному сектору і державі загалом.

Вітчизняний дослідник Є. Ю. Озюменко зазначає, що боротьба з тіньовою економікою необхідна для створення чесного та конкурентного середовища, в якому всі суб'єкти працюють за однаковими правилами. Серед найбільш ефективних засобів такої боротьби є ті, які формуються на основі впроваджених законодавчих регуляторів, здатних впливати на підтримку рівних умов розвитку бізнесу, залучення інвестицій, підсилення економічного зростання. Разом з тим, детінізація сприяє захисту прав працівників, впливає на забезпечення їхнього соціального захисту та гарантування справедливих умов оплати праці. Вона також підвищує довіру громадян до державних інституцій, оскільки мінімізує корупційні ризики та забезпечує прозорість фінансових потоків. Разом з тим, вихід економіки з тіні сприяє збільшенню надходжень до бюджету, дозволяючи спрямовувати більше ресурсів на соціальні програми, освіту та медицину. Важливим аспектом є й покращення інвестиційного клімату, оскільки стабільний розвиток економіки стимулює як внутрішні, так і зовнішні інвестиції. Таким чином, детінізація економіки є комплексним процесом, що сприяє сталому економічному розвитку [1, с. 210].

Дослідниця І. В. Тютюнник зазначає, що тінізація економіки є одним із найпотужніших дестабілізуючих чинників у сучасних умовах. Незаконні дії, пов'язані із фінансовими потоками часто виникають в процесі підготовки

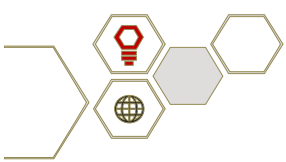

статистичної, бухгалтерської та податкової звітності, впливаючи на об'єктивність оцінки результатів діяльності економічних суб'єктів, а також уповільнюючи інвестиційні процеси, економічне зростання та зниження ефективності впроваджених реформ [2, с. 18].

Група дослідників визначає детінізацію як складний мультикомпонентний процес, який передбачає використання низки специфічних методів боротьби з тіньовим сектором, на вибір яких впливає рівень тінізації, особливості організації виробничо-господарського сектору, нормативно-правове та інституційне середовище. Загалом тіньовий сектор можна розглядати як поєднання економіко-правових, фінансових та інституційних відносин, що мають різне походження, мотиви та цілі. Вплив тіньової економіки на динаміку економічного розвитку держави визначається рівнем нехтування суб'єктами підприємницької діяльності правовими нормами, закономірностями і правилами функціонування конкурентного середовища. Зважаючи на це, поняття «детінізація економіки» можна визначити як:

- комплекс регуляторних дій держави, спрямованих на відновлення причин тіньового сектору й/та розбудови ефективного інституційного середовища;
- як процес зниження рівня тінізації економіки, внаслідок раціональної державної політики, в тому числі публічного управління та моніторингу [3, с. 22].

Вітчизняний науковець О. В. Турчинов у своїх дослідженнях визначає чотири основні складові тіньової економіки. Перша складова охоплює економічну діяльність, яка не приховується від державних органів, проте з різних об'єктивних та суб'єктивних причин залишається неврахованою, неконтрольованою та неоподаткованою. Друга складова включає легальну економічну діяльність, що супроводжується частковим або повним ухиленням від сплати податків, зборів, штрафів та інших обов'язкових платежів, а також порушенням державних регуляторних норм, у результаті чого суб'єкти господарювання отримують додатковий прибуток, уникаючи дотримання

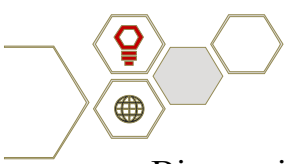

податкового та іншого законодавства. Третя складова – це незаконна економічна діяльність, яка свідомо приховується від державних контролюючих органів. Четверта складова охоплює діяльність, що спрямована на отримання прибутку шляхом вчинення кримінальних правопорушень або сприяння їх здійсненню, що тягне за собою кримінальну відповідальність [4, с. 56].

З огляду на поширене використання терміну «тіньова економіка» в сучасних умовах, доцільно розглянути його з різних теоретичних підходів:

- юридичний (правовий) підхід визначає, що основним критерієм є незаконність діяльності, яка знаходиться поза межами законодавства;
- економічний підхід визначає, що тіньова економіка це виробництво, яке не підлягає оподаткуванню, тобто ухилення від податків або операції, спрямовані на мінімізацію податкових зобов'язань;
- статистичний підхід передбачає неврахування частини господарської діяльності статистичними органами, що, в свою чергу призводить до її не включення до валового внутрішнього продукту (ВВП);
- соціологічний підхід зосереджує увагу на соціальних аспектах, неекономічній мотивації та суспільному статусі учасників тіньової економіки;
- комплексний підхід об'єднує всі зазначені підходи і розглядає «тіньову економіку» як систему соціально-економічних відносин, що стосуються неконтрольованого суспільством виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг, а також використання майна або прав власності в особистих та групових інтересах, які приховуються від державних органів і громадськості. Учасниками таких відносин є як окремі громадяни, так і соціальні групи [5, с 64].

Всесвітній економічний форум визначає поширення тіньової економіки, макроекономічну нестабільність та обмеженість ресурсів як ключові глобальні ризики найближчого десятиліття. Процеси фінансової глобалізації, зокрема активне використання міжнародних банківських мереж, електронних торговельних платформ та систем операцій із нерухомістю, у поєднанні зі слабкою міжнародною координацією заходів із детінізації світових фінансових і торговельних потоків, сприяють зловживанню фінансовими інструментами.

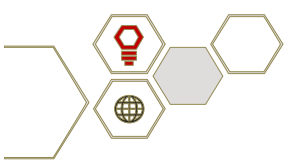

Відсутність належного контролю створює сприятливі умови для «гри» з механізмами трансферного ціноутворення з метою ухилення від оподаткування та відмивання коштів [6, с. 56].

Існує низка причин, які пояснюють значні масштаби тіньової економіки в Україні. Серед них виокремлюють: 1) неефективне державне регулювання економіки, що включає відсутність довіри між бізнесом і владою, високий рівень бюрократизації, а також недосконалість інституційного та законодавчого забезпечення; 2) проблеми з адмініструванням податків, включаючи недоліки податкового законодавства, а також високий податковий тиск; 3) відсутність ефективного контролю і покарання за неофіційне працевлаштування та неоподаткування заробітної плати; 4) слабкість бюджетної системи і недостатній контроль за використанням державних коштів; 5) недосконалість судової та правоохоронної системи, відсутність чіткої державної програми боротьби з організованою злочинністю в економічній сфері і низький рівень довіри суспільства до цих органів [7].

Серед головних видів господарсько-правових засобів детінізації економіки та державного контролю за фінансовими операціями необхідно виокремити наступні:

- нормативно-правові – пов’язані із удосконаленням вітчизняного законодавства у сфері підприємницької діяльності та системи оподаткування;
- інституційні засоби – спрямовані на посилення контролю від державних органів (податкова, фінансова, антимонопольна діяльність);
- встановлення взаємодії державних органів з міжнародними фінансовими установами у сфері боротьби з відмиванням коштів;
- фінансово – контрольні засоби передбачають автоматизований обмін фінансовою інформацією між банками та контроль за рухом капіталу і операціями з офшорами;
- податково-адміністративні засоби полягають в усуненні схем ухилення від оподаткування та боротьби з фіктивними підприємствами, оптимізацію податкового контролю та вдосконалення механізму перевірок;

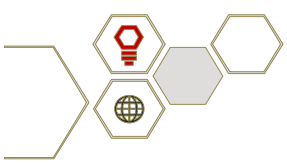

запровадження додаткових податкових стимулів для підприємств у державному секторі економіки, сприяючи їхньому розвитку та розширенню.

Окреслені заходи вміщують спрощення податкових процедур, зниження адміністративного навантаження на бізнес та впровадження електронного документообігу для підвищення прозорості фінансових операцій. Важливим аспектом є також удосконалення механізмів податкового моніторингу, який вчасно виявляє порушення та запобігає їх розростанню;

- технологічні засоби передбачають використання цифрових технологій, штучного інтелекту, блокчейн технологій та інтелектуальних засобів для контролю й аналізу фінансових операцій, дозволяючи автоматизувати процес моніторингу та запобігти виявленню підозрілих транзакцій. Разом з тим, впровадження блокчейн технологій сприяє забезпеченню прозорості та незмінності фінансових запитів, ускладнюючи заволодінням цінними даних.

Ефективність боротьби з тіньовою економікою залежить від комплексного застосування різних методів. Тіньова економіка включає економічні відносини, що здійснюються поза правовим полем і не підлягають офіційному обліку та контролю держави. Використання тіньових схем призводить до значних втрат для державного бюджету, ускладнює фінансування важливих соціальних виплат, стримує підвищення заробітної плати, стипендії, а також обмежує можливості для інвестування. На зменшення обсягів державного бюджету в Україні впливають «сірий імпорт», контрабанда, зарплата «в конвертах», офшорні схеми, тіньова оренда землі та заниження доходів фізичних осіб-підприємців. Разом з тим, зниження фінансових можливостей економічних суб'єктів гальмує розвиток підприємств, створює нечесну конкуренцію на ринку та значно скорочує реальні обсяги інвестування. Тіньова економіка є серйозною проблемою для країни, і для її подолання необхідно вживати комплекс заходів, спрямованих на зменшення податкового тягара для бізнесу та громадян, підвищення ефективності системи контролю та розвиток інфраструктури для ведення бізнесу. Важливу роль у

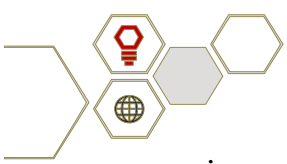
зменшенні тіньової економіки відіграють і соціальні виплати, податкові пільги та стимулювання безготівкових розрахунків серед торговців та споживачів. Однак успішне застосування цих заходів можливе лише за умови свідомої співпраці населення, бізнесу та держави [8, с. 47].

Україна, дотримуючись обраного курсу на євроінтеграцію, прагне підвищити свою міжнародну конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість. Відповідно до зобов'язань, взятих у межах підписаної Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, наразі країна потребує послідовної політики у протидії тіньовій економіці та впровадженні ефективних антикорупційних заходів, які матимуть реальний, а не формальний характер.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, політична частина якої була укладена 21 березня 2014 року, а економічна – 27 червня 2014 року, стало важливим кроком, оскільки така співпраця ґрунтується на демократичних цінностях і громадянських свободах. Для прискорення цього процесу Україні було висунуто низку вимог, виконання яких сприяло б підписанню Угоди та загальному розвитку в умовах євроінтеграції [9, с. 129].

Сучасний стан та динаміка змін у тіньовій економіці України за останні роки вказує на те, що рівень тінізації економіки збільшується під час загострення соціально-економічних та політичних криз в країні. Так, з 2013 по 2015 рік тіньова економіка в Україні пережила помітне зростання. Причиною цього стала глибока політична нестабільність, анексія півострова Крим, Революція Гідності та початок російсько-української війни. Протягом 2020 та 2021 років пандемія Ковід 19, масштабні карантинні обмеження спонукали до впровадження жорстких карантинних заходів, які значно вплинули на бізнес, тим самим порушивши його фінансову та економічну стабільність. Згідно з аналітичною запискою Міністерства економіки, опублікованою 31 жовтня 2022 року, частка тіньової економіки в Україні за підсумками 2021 року становила 32% від офіційного ВВП, що є зростанням порівняно з 30% у 2020 році [10].

У 2022 році повномасштабне вторгнення погіршило ситуацію у сфері економіки, призвівши до руйнування інфраструктури, втрати людського

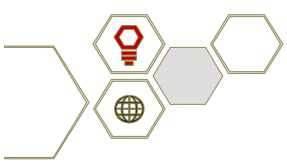
капіталу та введення владою обмежень на доступ до багатьох регіонів країни. Так, гальмівні економічні процеси загострили проблеми, які впливали на процес виходу економіки з тіні ще до початку війни. Серед найбільш популярних проблем варто виокремити:

- недосконалість податкової політики;
- відсутність повноцінного ринкового середовища;
- високий рівень корупції;
- нестабільність інвестиційного клімату в Україні;
- недостатній рівень захисту інвесторів;
- низький рівень розвитку безготівкових розрахунків;
- високий рівень безробіття тощо.

В рамках цього існує нагальна потреба в активізації зусиль, пов'язаних із детінізацією економіки, задля ефективної протидії зазначеним проблемам. Важливу роль у процесі детінізації економіки відіграють державні органи, які, використовуючи господарсько-правові механізми, зокрема нормативне регулювання, стимулювання, контроль та нагляд, сприяють формуванню й реалізації ефективних стратегій. Ці заходи спрямовані на зниження рівня тіньової економіки, забезпечення прозорості фінансових операцій та зміцнення довіри до економічної системи.

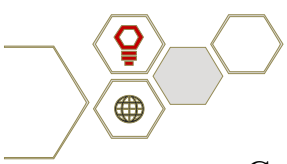
До ключових державних інституцій, що здійснюють функції контролю та регулювання у сфері фінансової та економічної політики, належать:

- Національний банк України (НБУ), який реалізує заходи з протидії порушенням у банківському секторі;
- Міністерство економіки України, яке займається здійсненням розрахунків фінансових показників, розробляє нормативно-правові акти та забезпечує впровадження механізмів запобігання легалізації незаконних доходів;
- Міністерство фінансів України - відповідає за координацію та контроль у сфері державної фінансової політики, а також заходів щодо детінізації економіки;

- Державна аудиторська служба України - забезпечує незалежний державний фінансовий контроль та реалізацію політики у сфері запобігання економічним правопорушенням;
- Державна служба фінансового моніторингу України - здійснює контроль за дотриманням законодавчих норм, розпоряджень та інших регуляторних актів, спрямованих на боротьбу з тіньовою економікою;
- Державна фіскальна служба України - виконує функції моніторингу та контролю у сфері оподаткування й митних процедур з метою детінізації фінансових потоків;
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) - займається виявленням та протидією корупційним правопорушенням;
- Верховна Рада України - здійснює нормотворчу діяльність, зокрема ухвалює законодавчі акти, спрямовані на детінізацію економіки та боротьбу з корупцією;
- Кабінет Міністрів України - затверджує державну політику у сфері детінізації економічних процесів, визначаючи відповідні норми та правила;
- Служба безпеки України (СБУ) та Міністерство внутрішніх справ України (МВС) - реалізують заходи з протидії тіньовим схемам у різних сферах господарської діяльності;
- Антимонопольний комітет України - здійснює контроль та запобігає недобросовісній конкуренції, що може сприяти розвитку тіньової економіки;
- Міністерство цифрової трансформації України - розробляє та впроваджує електронні послуги, що сприяють прозорості економічних процесів та зменшенню впливу тіньових схем.

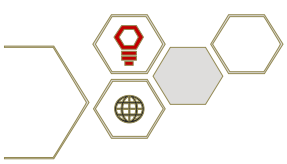
Комплексна діяльність зазначених державних органів забезпечує ефективне функціонування механізмів боротьби з тіньовою економікою, сприяючи фінансовій стабільності та розвитку економіки в цілому [11, с. 87].

Серед найбільш ефективних господарсько-правових засобів, які активно використовуються державними органами у боротьбі з тіньовою економікою є впровадження Національної стратегії доходів на 2024-2030 роки. Основною метою стратегії є зміцнення фінансової спроможності держави, гармонізація податкового та митного законодавства з європейськими стандартами, створення стимулів для післявоєнного економічного відновлення та зростання. Реалізація стратегії відбуватиметься поетапно. На першому етапі передбачено внутрішню реформу податкових та митних органів, яка спрямована на зменшення втручання контролюючих структур у діяльність бізнесу шляхом консолідації даних та переходу до роботи з конфіденційною інформацією. Надалі планується відновлення довіри платників податків до податкових органів. Цей процес є ключовим фактором успіху запланованих реформ. Лише після цього будуть запроваджені заходи, спрямовані на удосконалення податкової та митної політики.

Затвердження Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки та Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки є важливим кроком у формуванні системної та скоординованої державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Прийняття цих документів парламентом та урядом не лише визначить основу для ефективної антикорупційної діяльності, але й сприятиме посиленню євроінтеграційного курсу України.

Одним із важливих досягнень у цифровізації державних послуг є створення Державного будівельного реєстру та Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. Цей факт є особливо актуальним для цієї галузі, яка залишається однією з найбільш вразливих до корупційних схем в Україні. Разом з тим, Міністерство цифрової трансформації активно працює над запуском сервісу розмитнення автомобілів через «Дію», оскільки масштаби корупції на митниці лише у сфері розмитнення транспортних засобів можуть досягати до 150 мільйонів доларів на рік. Також триває розробка електронної системи впровадження електронних акцизних марок для тютюну та алкоголю (eАкциз). Ця ініціатива спрямована на боротьбу з тіньовим ринком, дозволяючи залучити

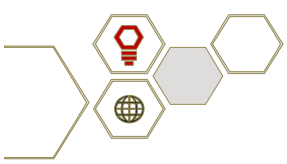

до державного бюджету десятки мільярдів гривень, які втрачаються через незаконний обіг підакцизних товарів. Окрім того, важливим напрямом роботи є також автоматизація процесу отримання ліцензій та дозволів, що сприятиме спрощенню ведення бізнесу, мінімізації бюрократичних процедур та зниженню ризиків корупційного впливу.

Одним із ключових інструментів державної підтримки підприємництва є механізми прямої фінансової допомоги, які включають доступні кредити (зокрема, програму «Доступні кредити 5-7-9%»), мікрогранти та гранти, що сприяють активізації економічної діяльності громадян. Також передбачена компенсація вартості української сільськогосподарської техніки та підтримка індустріальних парків, які стимулюють розвиток виробничого сектору.

Попри складну соціально-економічну та політичну ситуацію, державні органи продовжують активну роботу з детінізації економіки, впроваджуючи різні господарсько-правові заходи. Однак, враховуючи значні масштаби тіньового сектору, ефективність цих заходів залишається недостатньою. Для підвищення результативного впливу політики у цій сфері необхідно удосконалювати податкову, митну та судову системи, покращувати координацію між державними органами, посилювати контроль за дотриманням законодавства, а також розширювати участь громадськості у моніторингу. Важливим напрямом є також розвиток міжнародної співпраці, що дозволить обмінюватися інноваціями та отримувати підтримку від міжнародних партнерів [12, с. 620].

В Україні наразі високий рівень тіньової економіки, що значно гальмує соціально-економічний розвиток країни. Це проявляється у зростанні безробіття, інфляційних процесах, недоотриманні податкових надходжень до державного бюджету, зниженні реального ВВП та погіршенні добробуту населення. Тіньова економіка також негативно впливає на економічну безпеку країни, знижуючи економічну активність суспільства та послаблюючи соціальний захист громадян. Враховуючи досвід інших держав, Україні, як і іншим економічно нестабільним країнам, необхідно проводити ефективну економічну політику. Повністю ліквідувати тіньовий бізнес неможливо, однак

для зменшення його масштабу необхідно розробляти стратегію розвитку національної економіки, в рамках якої буде важливою взаємодія уряду і громадян [13].

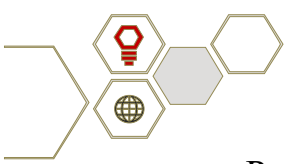
Вітчизняні науковці А. Ковальчук та А. Криштоф зазначають, що в Україні ефективна політика детінізації економіки може досягти максимальної результативності за умови реалізації низки заходів, зокрема:

1. впровадження політичної волі та системного підходу. В рамках цього, важливою передумовою успішної боротьби з тіньовими економічними відносинами є реальна зацікавленість керівництва держави та всіх гілок влади у їх подоланні. Так, необхідно трансформувати Кабінет Міністрів України у дієвий координаційний центр фінансової системи країни, здатний швидко та ефективно сприяти усуненню наявного дисбалансу, з метою посилення відповідальності у сфері державного регулювання фінансового сектору доцільно внести відповідні зміни до низки нормативно-правових актів, які регулюють питання підвищення юридичної відповідальності його керівництва;

2. визначити науково обґрунтований підхід до детінізації економіки. Розробка та впровадження стратегій боротьби з тіньовими процесами має формуватися на науково обґрунтованих підходах і передбачати конкретизацію цілей у часовому та галузевому аспектах, а не загальні декларативні заходи;

3. регуляторне врегулювання зовнішньоекономічної діяльності. Нагальним завданням в цьому напрямку є нормативне впорядкування зовнішньоекономічних операцій, особливо тих, які здійснюються через офшорні схеми та використовуються для ухилення від сплати податків і виведення капіталу за межі країни;

4. сприяти підвищенню рівня життя населення. Ефективна політика детінізації передбачає не лише фіскальні та регуляторні заходи, але й створення умов для зростання платоспроможності громадян. Замість збереження соціально-економічних умов, які сприяють поширенню тіньової зайнятості, необхідно реалізовувати заходи, спрямовані на покращення добробуту зайнятого населення.

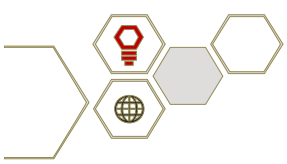

Реалізація заходів, визначених дослідниками сприятиме ефективній детінізації економіки, зміцненню фінансової системи держави та підвищенню її інвестиційної привабливості [14, с. 52].

Для боротьби із детінізацією економіки України необхідно розробити комплекс заходів, який би охоплюють різні аспекти економічної політики, зокрема, удосконалення методичних інструментів для оцінки рівня тіньової економіки, враховуючи фактори тимчасово окупованих територій та зовнішніх економічних відносин. Крім того, необхідно оптимізувати систему оподаткування, знизивши податковий тиск на малий та середній бізнес, полегшити процедуру звітності, забезпечити прозорість у використанні державних ресурсів, посилити відповідальність посадових осіб за неправомірні дії. Окрім того, удосконалення національного законодавства і посилення кримінальної відповідальності за фінансові злочини дозволить значно знизити рівень тіньової економіки та зміцнити фінансову безпеку держави [15, с. 39].

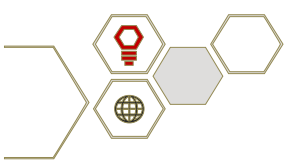
Отже, господарсько-правові засоби детінізації економіки є одним із засобів формуванні прозорого економічного розвитку держави, які сприяють зниженню рівня тіньового сектору. Державний контроль за фінансовими операціями сприяє вчасному виявленню незаконних схем, ухилення від сплати податків та фінансових зловживань. Основними інструментами такого контролю є податковий і митний нагляд, фінансовий моніторинг та антикорупційні заходи. Запровадження цифрових сервісів, зокрема автоматизованих систем звітності та електронних реєстрів, мінімізує людський фактор, а відтак, знижує корупційні ризики. Важливим напрямом є також вдосконалення податкового та митного законодавства відповідно до стандартів ЄС, а також підвищення інвестиційної привабливості країни. Окрім державних структур, до процесу детінізації залучаються бізнес-асоціації, громадські організації та міжнародних партнерів.

Попри активну боротьбу з тіньовими схемами, рівень тінізації економіки залишається високим. В рамках цього необхідно й надалі працювати над вдосконаленням правових механізмів боротьби з детінізацією економіки. Важливою умовою успішної детінізації є підвищення рівня довіри громадян до

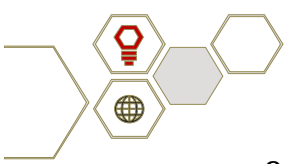
державних інституцій через прозору та справедливу податкову політику. Ефективна взаємодія між державою, бізнесом і громадськістю сприятиме створенню стійкої економічної системи. Комплексний підхід до детінізації економіки забезпечить її стабільний розвиток та економічне зростання.

Висновки. Детінізація економіки є важливим чинником зміцнення державних фінансів, підвищення прозорості господарської діяльності, сприяє зростанню інвестиційної привабливості країни, створенню рівних умов для ведення бізнесу та забезпеченню сталого економічного розвитку. Комплексний підхід на шляху до детінізації включає вдосконалення податкової та митної систем, автоматизацію фінансового контролю, посилення відповідальності за правопорушення та активізацію міжнародного співробітництва. Впровадження цифрових технологій у сфері податкового адміністрування дозволяє мінімізувати корупційні ризики та підвищити ефективність державного управління. Водночас важливою складовою є формування довіри громадян і бізнесу до державних інституцій, що сприятиме добровільному виходу підприємств із тіньового сектору. Використання господарсько-правових засобів сприяє покращенню нормативно-правової бази, посиленню державного контролю за фінансовими операціями та запобіганню ухилення від оподаткування. Міжнародна співпраця у сфері фінансового контролю є ключовим інструментом у боротьбі з тіньовими схемами та фінансовими злочинами. Вдосконалення механізмів державного регулювання сприятиме не лише запобіганню економічним правопорушенням, а й стимулюватиме бізнес до добровільного виходу з тіні. Подальші дослідження доцільно спрямувати на аналіз ефективності застосування цифрових технологій у податковому та митному адмініструванні. Особливої уваги потребує розробка механізмів удосконалення міжнародного співробітництва в обміні даними щодо фінансових потоків. Перспективним напрямом є також дослідження впливу детінізації на економічне зростання та формування довіри громадян до державних інституцій.

Список використаної літератури

1. Озюменко Є. Ю. Правове забезпечення детінізації економіки: досвід країн ЄС. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». С. 209-215. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/36.pdf>
2. Тютюнник І.В. Детінізація національної економіки на основі управління податковими розривами. СДУ. 2020. С. 471. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324255471.pdf>
3. Павленко Н. В., Виганяйло С. М., Пилипенко Н. М. Детінізація економіки України як чинник економічного зростання. Економіка та держава, №7, 2021. С. 21-28. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b22ac4fa-b323-45c8-8253-6a730118184d/content>
4. Турчинов О. В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. Київ: АртЕк, 1995. 300 с.
5. Варналій З.С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : монографія / З.С. Варналія. К. : НІСД, 2006. 576 с.
6. Дяченко О. П. Зарубіжний досвід щодо державних механізмів детінізації економіки країн Європейського союзу. Держава та регіони. Серія : Державне управління, 2017. №3(59). С. 55 – 60. URL: http://ra.stateandregions.zp.ua/archive/3_2017/12.pdf (дата звернення 09.07.2024)
7. Тарасенко О., Перетятко В. Детінізація економіки як спосіб збільшення податкових надходжень до бюджету. Економіка та суспільство. 2021. № 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/284>
8. Гребенюк Н. О., Волинець М. С. Боротьба з тіньовою економікою задля відновлення України. Матеріали 3-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта в сучасному світі» (26-28 грудня 2023 року). Дублін, Ірландія. С. 44-51. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5050/5087>

9. Пробоїв О. А., Гуменyak Л. В. Корупція і високий рівень тіньової економіки як визначальні фактори впливу на інвестиційну привабливість України та її інтеграційні прагнення. Економіка і суспільство. Випуск 14. 2018. С. 127-138. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/16.pdf
10. Частка тіньової економіки у 2021 році зросла до 32% від ВВП. Скільки-скільки. 2022. URL: <https://skilky-skilky.info/chastka-tinvoi-ekonomiky-u-2021-rotsi-zroslo-do-32-vid-vvp/>
11. Задворних С. С. Фінансова політика держави у забезпеченні детінізації економіки. України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Черкаси, 2015. С. 87–88. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/aref_zadvorhyh.pdf
12. Озюменко Є.Ю. Основні аспекти господарсько-правових засобів детінізації економіки: концепції та приклади. Актуальні питання у сучасній науці. Випуск 5(23), 2024. С. 617-628. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/11462/11521>
13. Кучеренко А., Повстин О. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та шляхи подолання. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. 2019. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6702/1/%D0%9A%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
14. Ковальчук А., Криштоф А. Детінізація економіки як нормативно-правовий імператив. Підприємництво, господарство і право. 2016/1. С. 51 – 55. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/01/9.pdf>
15. Рижкова А. Стратегічні напрямки детінізації економіки України в контексті зміцнення фінансової безпеки держави. Вчені записки Університету «КРОК». 2023. № 2(70). С. 38–43.